

**Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и
повратника**

**Tematski izveštaj „Privatizacija društvenih preduzeća na
Kosovu* i ostvarivanje prava na udeo od 20% od privatizacije“**

Dragan Gavrilović, ekspert

Ovaj projekat sprovodi konzorcijom predvođen
Evropskom konsalting grupom

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Kratak istorijat privatizacije društvenih preduzeća na Kosovu*	3
2.1 Pojam privatizacije	3
2.2 Modeli privatizacije	4
2.3 Privatizacija na Kosovu*- Zakonski okvir	5
2.4 Kosovska poverilačka agencija	6
2.5 Primenjeni model privatizacije na Kosovu*	7
3. Kosovska agencija za privatizaciju	8
3.1 Osnivanje Kosovske agencije za privatizaciju	9
3.2 Organizaciona struktura	9
3.3 Nadležnost Kosovske agencije za privatizaciju	10
4. Posebna komora Vrhovnog suda	11
5. Kategorija lica koja ostvaruju pravo na udeo od 20% od privatizacije	13
5.1 Postupak ostvarivanja prava na udeo od 20% od privatizacije	17
6. Izazovi kod ostvarivanja prava na udeo od 20% od privatizacije	19
7. Primeri dobre prakse	21
8. Uloga i značaj Projekta besplatne pomoći u postupcima radi ostvarivanja prava bivših zaposlenih	22
9. Zaključak	25

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Уједињених нација 1244 i mišljenjem Међunarodног суда правде о декларацији о независности Косова

1. Uvod

Page | 3

Jedan od ciljeva ovog tematskog izveštaja predstavlja proces vlasničke transformacije, odnosno privatizacije nekadašnjih društvenih preduzeća na Kosovu*, kao i preraspodelu sredstava koja su putem postupka privatizacije ostvarene a naročito sa aspekta ostvarivanja prava interna raseljenih lica sa Kosova* i poteškoća sa kojima su se interna raseljena lica suočavala ili i dalje suočavaju oko ostvarivanja svojih prava kao bivši zaposleni u preduzećima koja su ili privatizovana ili se čeka njihova privatizacija od strane nadležnih organa na Kosovu*. Radi se o vrlo složenom pravnom pitanju koji već duži niz godina ima uticaja na privredu a posebno na lica koja imaju pravo na dobit od privatizacije.

Pojedini radnici ili bivši radnici nekadašnjih društvenih preduzeća mogu očekivati veliki dobitak od postupka privatizacije, dok se na drugoj strani nalaze zaposleni i bivši zaposleni koji ne očekuju gotovo nikakav dobitak od ovog postupka.

2. Kratak istorijat privatizacije društvenih preduzeća na Kosovu*

2.1 Pojam privatizacije

Proces privatizacije predstavlja aktuelan problem koji postoji već dve decenije i još uvek traje u zemljama uglavnom Istočne Evrope tokom procesa tranzicije i zapravo predstavlja postupak transformacije vlasničke strukture nekadašnjih društvenih i državnih preduzeća.

Tranzicija je proces pod kojim se označavaju takozvane zemlje u tranziciji, zemlje koje prelaze iz sistema državne kontrole privrede u tržišni sistem, odnosno iz socijalističkog političkog sistema u politički sistem u kome država nema direktni uticaj i kontrolu nad privrednim kretanjima.

Sprovodenjem postupka privatizacije dolazi do transformacije strukture vlasništva nad društvenim oblikom svojine, kapitalom u vlasništvu države, pa nakon toga taj kapital prestaje da bude oblik kolektivne svojine, čime se privredno okruženje transformiše iz takozvane

planske privrede koja je bila dominantan oblik privrede u komunističkim i socijalističkim društvima u tržišno orijentisanu privredu.

Glavni ciljevi privatizacije jesu porast efikasnosti preduzeća, proizvodnja, stimulisanje zapošljavanja, povećanje izvoza i kroz ove komponente i celokupnog životnog standarda u društvu.

Page | 4

U sistemima sa uspostavljenom tržišni orijentisanim ekonomijom ovaj proces treba da poveća efikasnost preduzeća i poveća priliv sredstava u budžet i tako smanji pritisak na privredu, dok se u tranzicionim društvima proces privatizacije sprovodi radi promene celokupnog sistema, od promene i preorientacije političkog sistema do transformacije ekonomskog sistema a sve u cilju demokratizacije društva u celini.

2.2 Modeli privatizacije

U dosadašnjoj praksi i teoriji, prepoznata su četiri modela privatizacije i to: interna privatizacija, eksterna privatizacija, podela akcija svim punoletnim gradjanim, kao i privatizacija putem formiranja Holding kompanija.

Interna privatizacija predstavlja model privatizacije po kome se akcije transformisanog društvenog preduzeća potpuno besplatno ili po povlašćenim cenama raspodeljuju radnicima i bivšim radnicima, uključujući i penzionisane radnike a kriterijumi po kojima se ova vrsta raspodele radi jesu dužina radnog staža, visina zarade i dr.

Kao i ostali modeli privatizacije, interna privatizacija ima svoje mane ali i prednosti. Mane interne privatizacije jesu stavljanje u nepovoljan položaj zaposlenih u ekonomski uspešnijim preduzećima u odnosu na zaposlene u manje uspešnijim preduzećima ili pak u Javnim preduzećima, dok se za prednost ovakvog modela privatizacije uzimaju ne recimo ekonomski parametri već činjenica da je ovakav vid privatizacije u zemljama u tranziciji politički i društveno prihvatljiviji.

Eksterna privatizacija predstavlja model privatizacije putem javnog oglašavanja i prodaje putem javnih licitacija. Odredjeno preduzeće može biti prodato u celosti ili može biti prodat odredjeni broj akcija investitoru, što opet zavisi od političke odluke. Mane eksterne privatizacije su određivanje cene akcije, prodaja velikog broja akcija stranim investitorima kao i neregulisano tržište kapitala. Uprkos nedostacima koji eksterni model privatizacije ima,

tu su i prednosti ovakvog modela a to su obezbedjenje velikih prihoda koji se slivaju direktno u budžet države, ako se govori o stranim investitorima dolazi do priliva deviznih sredstava u državu u tranziciji kao i efikasnijeg i boljeg poslovanja preduzeća.

Podela akcija svim gradjanima je takođe jedan od specifičnih modela privatizacije koji se Page | 5 sprovodi tako što država, nakon transformacije preduzeća, vrši podelu akcija ili po povlašćenim cenama ili potpuno besplatno i to isključivo punoletnim gradjanim. Posle akvizicije akcija, gradjani mogu sa njima da trguju na tržištu hartija od vrednosti. Prednosti ovog modela privatizacije jesu brza vlasnička transformacija, jednako učešće svih gradjana a najznačajnija prednost je i razvijanje tržišta kapitala (Berzi) u postsocijalističkim sistemima, dok su nedostaci ovog modela privatizacije mali ili nikakav priliv sredstava u državni budžet.

Privatizacija putem formiranja holding kompanija predstavlja jedan od modela koji je vrlo kompleksan i podrazumeva to da je holding kompanija već transformisana i privatizovana ali takođe i da je vlasnik akcija u nekom od drugih preduzeća u kojima je izvršen proces vlasničke transformacije i privatizacije. Dakle holding kompanije u svom vlasništvu imaju akcije jednog ili više preduzeća koja su prodata jednom od metoda kojom je sprovedjen postupak privatizacije.

2.3 Privatizacija na Kosovu*- Zakonski okvir

Počev od juna 1999. misija Ujedinjenih nacija preuzima ulogu upravljanja i organizacije života na teritoriji Kosova, uključujući i organizaciju privrede.*

Proces privatizacije na Kosovu suštinski započinje 2002. godine, uspostavljanjem Zakonodavnog okvira od strane UNMIK administracije.*

Dolazi do uspostavljanja Ustavnog okvira Privremene samouprave na Kosovu uredbom UNMIK br. 2001/9 koja je doneta 15.05.2001. godine od strane Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.*

Nakon uspostavljanja Ustavnog okvira, Specijalni predstavnik Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija uredbom br. 1999/24 o Zakonu koji se primenjuje na Kosovu, potom uredbom br. 2002/12 o ustanovljanju Kosovske poverilačke agencije i uredbom br. 2003/13 o promeni prava korišćenja nepokretne imovine u društvenoj svojini, dolazi do stvaranja uslova za sprovođenje procesa privatizacije društvenih preduzeća na Kosovu*.*

Na ovaj način se uspostavlja IV stub vlasti, koji se odnosi na ekonomski razvoj i rekonstrukciju u okviru koga se sprovodi proces privatizacije na Kosovu*.

2.4 Kosovska poverilačka agencija

Uredbom UNMIK br. 2002/12 od 13. 06. 2002. godine koja je dopunjavana uredbama UNMIK br. 2005/18 i uredbom UNMIK 2008/16 ustanovljena je Kosovska poverenička agencija (Kosovo Trust Agency – KTA).

Kosovska poverilačka agencija je osnovana kao nezavisno telo u skladu sa članom 11. stav 2. uredbe UNMIK 2001/9 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu* kao nezavisno telo koje ima svojstvo pravnog lica i kao takvo može da sklapa ugovore, stiče imovinu i da raspolaže imovinom, da tuži i bude tužena u sudskim postupcima.

Članom 2. navedene Uredbe, Kosovska poverilačka agencija upravlja javnim i društvenim preduzećima i svom imovinom kojom ta preduzeća raspolažu, dok je članom 6. Uredbe propisano da Agencija vrši i druga ovlašćenja i to da može imati sva ovlašćenja nad preduzećima na Kosovu* uključujući prodaju i likvidaciju preduzeća u cilju održivosti ili povećanja imovine preduzeća.

Kosovska poverilačka agencija je saglasno članu 11. Uredbe UNMIK br. 2002/12 od 13. 06. 2002. Godine u pogledu organizacione strukture sastavljena od Upravnog odbora, rukovodećeg direktora i dva zamenika rukovodećeg direktora. Sva ovlašćenja Upravnog odbora mogu da budu u skladu sa članom 15. Uredbe. Rukovodeći direktor vodi računa o poslovima Agencije u delu zapošljavanja, otpuštanja osoblja Agencije, osim dva pomoćnika rukovodećeg direktora koje imenuje Upravni odbor.

Upravni odbor shodno članu 12. Uredbe, čini osam direktora od kojih je četiri medjunarodnih direktora a četiri direktora je iz redova stanovnika Kosova*.

Dakle, tumačeći odredbe Uredbe UNMIK br. 2002/12, Poverenička agencija je ovlašćena da upravlja preduzećima u javnom i društvenom vlasništvu koja su bila registrovana na Kosovu* do 31. decembra 1988. i bilo kojom imovinom koja se nalazi na teritoriji Kosova*, koja uključuje imovinu u društvenom vlasništvu do 22. marta 1989. godine. Obavljajući poverene poslove, Agencija mora da radi u interesu vlasnika društvenih preduzeća i razvoja Kosova* u celini i u interesu dobrobiti svih njegovih stanovnika.

U skladu sa svojim ovlašćenjima, Kosovska poverenička agencija ima široka administrativna ovlašćenja. Takođe može ustanoviti jednu ili više korporativnih podružnica društvenog preduzeća čiji je vlasnik društveno preduzeće, a kojim upravlja Agencija i da prenese deo ili celokupnu aktivu i odabrane pasive društvenih preduzeća takvim podružnicama. Osim toga, Agencija u ime društvenog preduzeća može da proda sve ili deo deonica podružnica i da upravlja gotovinskim prihodima ili deonicama koji su rezultat prodaje. Agencija čuva prihode u korist poverilaca i vlasnika društvenog preduzeća.

Page | 7

Društveno preduzeće obično zadržava većinu obaveza i zaposlenih lica, tako da nakon prodaje podružnice, novi vlasnik nije odgovoran za njih, a Agencija likvidira takvo društveno preduzeće. Ukoliko Agencija veruje da sredstva društvenog preduzeća ne čine vredno poslovanje, neće oformiti podružnicu nego će likvidirati društveno preduzeće.

Do kraja 2007. godine, Kosovska poverenička agencija je realizovala na devet tendera privatizaciju preko 145 nekadašnjih društvenih preduzeća a po pitanju ostvarivanja prava na ideo od 20 % od privatizacije pokrenuti su brojni postupci pred nadležnim sudovima, neki od njih i danas traju ili su relativno skoro dobili sudske epilog.

Primera radi uzećemo presudu Žalbenog veća Posebne komore Vrhovnog suda u Priština sa poslovnim brojem AC-I-16-0101-A22 u slučaju društvenog preduzeća 17. Novembar iz Uroševca, koja je doneta 04.02.2020. godine, dok je privatizacija navedenog preduzeća realizovana 17.04.2007. godine.

2.5 Primenjeni model privatizacije na Kosovu*

Osnovni modeli svojinske transformacije društvenih preduzeća na Kosovu*, koji su sprovodjeni od strane Kosovske Poverilačke Agencije i sprovode se danas od strane Kosovske agencije za privatizaciju a imaju u vidu analizu modela privatizacije koji su obradjeni u ovom tekstu, prepoznaćemo da je primenjen model eksetrne privatizacije, odnosno prodaje preduzeća putem javnog oglašavanja ili licitacije. Međutim, pre zaključenja prodaje preduzeća u postupku privatizacije Kosovska poverilačka agencija a potom i Kosovska agencija za privatizaciju su sporovodile specifičan model reorganizacije preduzeća a ti modeli su Sin off i model dobrovoljne likvidacije.

Kosovska agencija za privatizaciju a pre nje Kosovska poverenička agencija putem Spin off modela i modela dobrovoljne likvidacije stvaraju novo preduzeće koje ima oblik ili akcionarskog ili društva sa ograničenom odgovornošću i putem ovakve transformacije prenose deo aktive ili celu aktivu staroga preduzeća na novootvoreno preduzeće. Pasiva (obaveze) preduzeća se ne prenose u ovom procesu, već obaveze ostaju starom preduzeću. Akcije novog preduzeća su u potom u privremenom vlasništvu starog preduzeća kojima upravlja Kosovska poverilačka agencija odnosno Kosovska agencija za privatizaciju. U drugoj fazi postupka, Kosovska poverenička agencija odnosno Kosovska agencija za privatizaciju vrši prodaju akcija privatnim investitorima. Prihod od privatizacije nakon sprovedene privatizacije ostaje Kosovskoj agenciji za privatizaciju na čuvanje a deo prihoda ostvaren privatizacijom se raspodeljuje radnicima i bivšim zaposlenima a deo od ukunih sredstava koji se raspodeljuje zaposlenima i bivšim zaposlenima je 20% od ukupnog prihoda od privatizacije.

Page | 8

Što se tiče metoda dobrovoljne likvidacije, ona predstavlja metod kojim se pokušava da preduzeća koja imaju velika dugovanja i nemaju izgleda da budu uspešno privatizovana ili na bilo koji način uspeju u privrednom okruženju, sačuvaju neku od preostale vrednosti preduzaća.

Postupak se odvija van suda, primenom odredbi Uredbi o poslovnim organizacijama a nakon čega se i ovi prihodi ostavljaju Kosovskoj agenciji za privatizaciju radi upravljanja i dalje raspodele.

3. Kosovska agencija za privatizaciju

Kosovska agencija za privatizaciju predstavlja organ koji je zadužen da sproveđe kroz postupak privatizacije ekonomsku obnovu i razvoj Kosova u skladu sa opštim načelima. Kosovska agencija za privatizaciju ima široka ovlašćenja nad društvenim i javnim preduzećima i imovinom koja ta preduzeća poseduju. Glavni ciljevi Agencije jesu što efikasnija privatizacija društvenih preduzeća jednom od metoda u zavisnosti od likvidnosti preduzeća i prenos kapitala putem prodaje domaćim ili stranim investitorima.*

3.1 Osnivanje Kosovske agencije za privatizaciju

Osnivanje Kosovske agencije za privatizaciju bazirano je na članu 65. Ustava Kosova.*

Kosovska Agencija za Privatizaciju ustanovljena je kao nezavisno javno telo koje je dužno da obavlja svoje funkcije i odgovornosti potpuno samostalno, na osnovu Zakona o Agenciji za privatizaciju koji je donela Skupština Kosova [Br. 04/L-034](#) sa izmenama i dopunama Zakona [Br. 05-/L-080](#) i izmenama i dopunama Zakona [Br. 06/L-023](#).*

Kosovska agencija za privatizaciju ustanovljena je kao nezavisno telo koje je dužno da obavlja svoje funkcije i odgovornosti potpuno samostalno.

Agencija ima svojstvo pravnog lica i posebno mogućnost da sklapa ugovore, stiče, drži i raspolaze sa imovinom i ima sva pretpostavljena ovlašćenja za potpuno obavljanje zadataka i ovlašćenja koja su joj u vezi s tim dodeljena ovim zakonom; kao i da u njeno ime tuži i bude tužena. Agencija je uspostavljena kao naslednik Kosovske povereničke agencije koja je regulisana prema UNMIK-ovoj Uredbi 2002/12 "O Usposavljanju Kosovske povereničke agencije", sa izmenama i dopunama, i svom imovinom i obavezama koji će kasnije postati imovina i odgovornost Agencije.

3.2 Organizaciona struktura

Kosovska agencija za privatizaciju je u pogledu organizacione strukture organizovana na sledeći način. Agencija ima upravni odbor, generalnog direktora i dva zamenika generalnog direktora, kao i stručno i administrativno osoblje. Sva ovlašćenja Agencije dodeljena su Odboru. Odbor može da prenese svoja ovlašćenja na generalnog direktora, osim ovlašćenja koja su rezervisana za odbor prema članu 15. a to je recimo nadležnost Odbora da vrši prodaju preduzeća, te ova nadležnost ne može biti preneta na Generalnog direktora Agencije. Generalni direktor je glavni izvršni službenik Agencije. Generalni direktor i dva zamenika generalnog direktora imenuju se i razrešavaju sa dužnosti od strane Odbora Agencije. Oni vrše ovlašćenja Agencije koja im dodeli Odbor ili vrše druge poslove u skladu sa Zakonom o Kosovskoj agenciji za privatizaciju.

Generalni direktor, pod opštom kontrolom Odbora, upravlja uobičajenim poslovanjem Agencije.

Generalni direktor je odgovoran za organizaciju, naimenovanje i otpuštanje osoblja, osim za naimenovanje i otpuštanje dva zamenika generalnog direktora i drugog odgovarajućeg osoblja za koje Odbor može da odluči. Generalni direktor vrši i druga ovlašćenja koja na njega može da prenese Odbor. Izvršni Sekretarijat dužan je da za Odbor obezbedi sve neophodne informacije kako bi Odbor izvršavao njegove funkcije i održavao sednice, kao i kako bi obavljao sve druge funkcije predviđene Pravilnicima koje je doneo Odbor Agencije.

Page | 10

3.3 Nadležnost Kosovske agencije za privatizaciju

U prethodnim poglavljima je analizirano na koji način je uspostavljena Kosovska agencija za privatizaciju i koja je njena organizaciona struktura.

Što se tiče nadležnosti Kosovske agencije za privatizaciju Kosovska agencija za privatizaciju ima široku nadležnost nad svim preduzećima i imovinom/aktivom, interesima, deonicama i celokupnom imovinom.

Ova nadležnost obuhvata bilo koje radnje koje Agencija smatra razumnim i podesnim, u okviru granica administrativnih resursa Agencije, u cilju boljeg omogućavanja prodaje, likvidacije, prenosa ili drugog vida raspolažanja preduzećem, aktivom ili interesom u državnom vlasništvu. Nadležnost obuhvata bilo koju radnju koju Agencija smatra opravdanom i odgovarajućom za očuvanje i unapređivanje vrednosti, održivosti ili upravljanja određenim preduzećem, obuhvatajući: nomenovanje i zamenu predsedavajućeg, direktora i rukovodilaca preduzeća stvaranje, potvrđivanje ili menjanje sastava nadzornog odbora, upravnog odbora, radničkog saveta ili drugih upravnih ili nadzornih organa preduzeća; izmenu ovlašćenja bilo kojeg lica ili odgovarajućih tela; izdavanje uputstava u vezi sa poslovanjem preduzeća, posebno smernica za zdravo finansijsko upravljanje; preuzimanje neposredne kontrole nad preduzećem, uključujući njene račune i imovinu/aktivu i upravljanje ovim računima i imovinom/aktivom, odvojeno od računa Agencije; vršenje spoljne finansijske kontrole preduzeća, direktno ili preko naimenovanih zastupnika; zatraži od bilo koje osobe koja ima kontrolu nad dokumentima koji se odnose na preduzeće da obezbedi pristup nad tim dokumentima u cilju njihove revizije, umnožavanja ili čuvanja; vršenje inspekcije u prostorijama preduzeća; usvajanje poslovnih i investicionih planova

preduzeća; izdavanje ili izmena osnivačkih akata, pravilnika i drugih odgovarajućih dokumenata

preduzeća; izvršenje registracije preduzeća na Kosovu koja nisu propisno registrovana; sklapanje sporazuma o upravljanju, rekonstrukciji ili reorganizaciji preduzeća; davanje Page | 11 koncesija ili zakupa u odnosu na preduzeće; uspostavljanje i registraciju, u skladu sa Zakonom o poslovnim organizacijama; prenošenje dela ili celokupne imovine/aktive preduzeća novoosnovanim podružnicama; transformaciju preduzeća u korporaciju i uspostavljanje i registrovanje date korporacije u skladu sa Zakonom o poslovnim organizacijama; restrukturiranje jednog preduzeća u nekoliko korporacija i prenošenje aktive dotičnog preduzeća u dotične korporacije i uspostavljanje i registrovanje date korporacije u skladu sa*

Zakonom o poslovnim organizacijama; ugovanje dela aktivnosti preduzeća; pokretanje postupka za reorganizaciju ili likvidaciju preduzeća u skladu sa Uredbom UNMIK br. 2005/48 pod nadzorom suda, ili učešće u postupcima u svojstvu i na način predviđen Uredbom.

Pored ovlašćenja utvrđenih članom 6.1. Zakona o Kosovskoj agenciji za privatizaciju Agencija ima ovlašćenje da preduzme sledeće radnje, koje Agencije smatra prikladnim: da proda, izvrši prenos ili na bilo koji drugi način raspolaže, u skladu sa zahtevima člana 8 ovog zakona, svim ili jednim delom deonica korporacije ili podružnice; da proda, izvrši prenos ili na bilo koji drugi način raspolaže bilo kojom imovinom pod administrativnom nadležnošću Agencije.

4. Posebna komora Vrhovnog suda u Prištini

Posebna komora Vrhovnog suda u Prištini pre svega za pitanja koja se odnose na Kosovsku povereničku Agenciju osnovana je uredbom UNMIK br. 2002/13 a kasnije je menjana uredbama UNMIK br. 2008/4 i uredbom UNMMIK br.2008/19.

Posebna komora Vrhovnog suda ima nadležnost u predmetima koji se odnose na Kosovsku poverenički agenciju u predmetima osporavanja odluka Agencije u predmetima u kojima se potražuje neko pravo od strane Agencije. Uredbom UNMIK br. 2008/4 , članom 3. propisano je da se pred Posebnom komorom mogu osporavati odluke Kosovske povereničke agencije i

pogledu prava zaposlenih i bivših zaposlenih a vezano za potraživanja iz privatizacije u skladu sa članom 10. uredbe UNMIK br. 2003/13.

Posebna komora Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku povereničku agenciju je sastavljena od veća koje čini pet sudija od kojih su troje iz redova medjunardnih sudija a dvoje sudija je iz redova stanovnika Kosova*. Predsedavajući sudija Posebne komore je iz redova medjunarodnih sudija i imenuje se od strane Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara.

Uredbmo UNMIK br. 2008/4, verovatno zbog velikog priliva predmeta u Posebnu komoru, broj sudija biva povećan sa 5 sudija na 20 sudija od koji je 13 sudija iz redova medjunarodnih sudija dok je 7 sudija iz redova stanovnika Kosova*.

Prema uredbi UNMIK br. 2002/13 protiv odluka koje je donosila Posebna komora Vrhovnog suda za pitanja koja se odnose Kosovsku povereničku agenciju nije bilo moguće izjaviti pravni lek shodno članu 10. Uredbe.

Zakonom br. 04/L-033 u skladu sa članom 65. Ustava Kosova* dolazi do osnivanja Posebne komore Vrhovnog suda a kasnije je i donet Zakon br. 06/L-086 o Posebnoj komori Vrhovnog suda u Prištini, a potom objavljen u službenom listu Kosova* 27.06.2019. godine.

Navedenim propisima, Posebna komora Vrhovnog suda u Prištini za pitanja koja se odnose na Kosovsku agenciju za privatizaciju je osnovana kao dvostepena, za razliku od Posebne komore Vrhovnog suda u Prištini osnovana uredbom UNMIK UNMIK br. 2002/13 koja je uspostavljena kao organ koji je sudio samo u prvom stepenu čije su odluke bile konačne i protiv njih nije moguće izjaviti bilo koji pravni lek.

Posebna komora Vrhovnog suda pored svojih redovnih nadležnosti ima nadležnost i u postupcima potraživanje odnosno rešavanja tužbenih zahteva kojima se osporava konačni spisak zaposlenih koji imaju neko Zakonsko pravo, a koji spisak je Kosovska agencija za privatizaciju objavila na osnovu člana 10.4. Uredbe UNMIK-a br. 2003/13 ili bilo kojih sukcesivnih zakona koji uređuju sastavljanje takvih spiskova.

Posebna komora je podeljena na dva stepena. Prvi stepen i Žalbeno veće kao drugi stepen. Posebna komora je sastavljena od sudija od kojih najmanje dvoje (2) dolazi iz reda nevečinskih zajednica na Kosovu*. Predsednik Vrhovnog suda, odgovoran je za rad Posebne komore, zajedno sa još jednim nadzornim sudijom, koji odgovara predsedniku za rad Posebne komore. Sudija pojedinac razmatra i sudi u predmetima pod isključivom nadležnošću Posebne komore, izuzev zahteva koji se tiču postupka privatizacije i imovine. Predmete koji se tiču privatizacije i imovine razmatra i u njima postupa u prvom stepenu

specijalizovano veće, sastavljeno od troje (3) sudija. Sa druge strane, drugi stepen, Žalbeno veće, koje je sastavljen od najmanje dva (2) veća od po troje (3) sudija, ima isključivu nadležnost da razmatra i sudi u svim predmetima, koji potпадaju pod isključivu nadležnost Posebne komore, kao njen poslednji stepen. Sve predmete pod isključivom nadležnošću Posebne komore, kao što je propisano zakonom, izuzev zahteva koji se tiču procesa privatizacije i imovine, razmatra i u njima postupa u prvom stepenu, sudija pojedinac. Zahteve koji se tiču procesa privatizacije i imovine razmatra i u njima sudi u prvom stepenu specijalizovano veće, sastavljeno od troje (3) sudija. Drugi stepen, Žalbeno veće, ima isključivu nadležnost da odlučuje po žalbama, odnosno razmatra i sudi kao poslednji stepen, u svim predmetima koji potпадaju pod isključivu nadležnost Posebne komore.

Page | 13

5. Kategorija lica koja ostvaruju pravo na udeo od 20% od privatizacije

Imajući u vidu praksu zemalja u okruženju i uopšte zemalja Istočne Evrope koje su u procesu tranzicije sprovodile postupak privatizacije, dolazimo i do prakse koja je sprovedena na Kosovu* i pokušaćemo da analiziramo na koji način je na Kosovu*, zaposlenima i bivšim zaposlenima privatizovanih preduzeća raspodeljivana dobit od prihoda ostvarenih privatizacijom preduzeća. U pojedinim Istočno evropskim zemljama ovo pitanje je rešeno kroz podeлу besplatnih akcija, kupovinom akcija po povlašćenim cenama, dobijanjem vaučera ili novčanih sredstava za kupovinu akcija. U kosovskom modelu privatizacije, pravo zaposlenih i bivših zaposlenih kod raspodeli dobiti od privatizacije se štiti kroz raspodelu sredstava u iznosu od 20% prodajne cene preduzeća, koji se deli nakon prodaje preduzeća zaposlenima i to primenom raznih kriterijuma.

Zakonski okvir po ovom pitanju nije nikada suštinski uspostavljen, po ugledu na iskustva zemalja koje su privatizaciju i prava radnika zaštitili donošenjem Zakona. Ovo pitanje je regulisano uredbom UNMIK 2003/13 o promeni prava korišćenja nepokretne imovine u društvenoj svojini.

Odredbom člana 10.4. uredbe UNMIK 2003/13 o promeni prava korišćenja zemljišta u društvenoj svojini propisano je „Za potrebe ovog člana smatra se da zaposleni ima pravo na isplatu ako je takav zaposleni registrovan kao zaposleno lice pri društvenom preduzeću u vreme privatizacije i ako je ustanovljeno da je bio na platnom spisku preduzeća najmanje tri

godine. Ovaj zahtev ne sprečava zaposlene, koji tvrde da bi bili tako registrovani i zaposleni da nisu bili predmet diskriminacije, da podnesu žalbu Posebnoj komori shodno stavu 10.6. “. Za razliku od modela koji su primenjeni u zemljama Istočne Evrope kao i u zemljama bivše SFRJ na Kosovu* dolazi do podele dobiti od privatizacije, na prioritenoj osnovi, a ovakav model najviše podseća na svojevrstan socijalni program ili pak neku vrstu otpremnine zaposlenima koji možda ostaju bez posla u postupku privatizacije.

Što se internu raseljenih lica tiče, ova sredstva predstavljaju neku vrstu satisfakcije zbog gubitka radnih mesta nakon 1999. godine., međutim povratak na njihova radna mesta, bez obzira na pozitivno izmenjenu situaciju u pogledu zaštite ljudskih prava, izgleda tesko ostvariv.

U postupku ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije pre svega treba analizirati koja to lica ostvaruju pravo na deo prihoda a posebno sa aspekta ostvarivanja tog prava od strane internu raseljenih lica sa Kosova*.

Tumačeći odredbu uredbe UNMIK 2003/13 i člana 10.4., dolazimo do zaključka da ovo pravo mogu da ostvare samo lica koja su u momentu privatizacije bila zaposlena u privrednom subjektu koji se privatizuje i drugi uslov je da su ta lica primala platu, odnosno bila na platnom spisku subjekta privatizacije najmanje 3 godine. Ovakvim tumačenjem dolazimo do zaključka da lica koja su u medjuvremenu, do zaključenja ugovora o privatizaciji, bila penzionisana, nisu u radnom odnosu zbog raseljenja ili u ime preminulih bivših zaposlenih ovo pravo traže njihovi naslednici, zaključuje se da ova lica ne mogu ostvariti ovo pravo što je u najmanju ruku problematično, imajući u vidu praksu u postpcima privatizacije i namirenja zaposlenih u okruženju.

Ako se pođe od same definicije čl.10.4 Unmik uredbe 2003/13 koja predviđa koja lica mogu steći pravo na ideo akcija preduzeća, vidimo da je ista odredba u koliziji sa osnovim načelima Zakona o udruženom radu. Osnovno pitanje jeste „Zbog čega pravo na 20% u dela od privatizacije imaju samo lica registrovana kao zaposlena lica pri društvenom preduzeću u vreme privatizacije i ako je ustanovljeno da su bili na platnom spisku preduzeća najmanje tri godine a da se pritom to pravo ne priznaje drugim kategorijama bivših zaposlenih koji su takođe kao i trenutni zaposleni odvajali sredstva radi obnove i unapređenja materijalnih kapaciteta preduzeća.

Na visinu društvenog kapitala su bitno uticala i sredstva koji su po automatizmu odvajali i bivši zaposleni a koji su bitno uticali na uvećanje vrednosti kapitala i aktive predmetnih preduzeća, iz čega dalje proizilazi da su u postupku privatizacije bivši zaposleni i ostale

kategorije bivših zaposlenih diskriminisani u pogledu raspodele udela od 20% akcija od privatizacije/prodaje transformisanog društvenog preduzeća.

Za primer ćemo uzeti član.51. Zakona o udruženom radu SFRJ koji predviđa: "Dohodak osnovne organizacije radnici rasproređuju:

- 1) za lične dohotke i za zajedničku potrošnju radnika, za unapređivanje i proširivanje materijalne osnove rada i za stvaranje i obnavljanje rezervi u osnovnoj organizaciji;
- 2) za obezbeđivanje zajedničkih i opštih uslova rada i razvoja društva.

Deo dohotka osnovne organizacije raspoređen za potrebe iz tačke 1. stava 1. ovog člana predstavlja čist dohodak osnovne organizacije".

Tumačenjem gore navedenog člana, koji je u svojoj suštini čini jedno od načela Udruženog rada u bivšoj FNRJ i SFRJ, vidi se da su svi radnici koji su ikad radili u društvenim preduzećima odvajali deo dohotka na obnavljanje, unapređenje i proširivanje kapaciteta samog preduzeća. Ovo znači da i radnici kojima je prestao radni odnos ali su određeni vremenski period proveli u dotičnom društvenom preduzeću izdvajali ovakva, nazovimo uslovno „namenska novčana sredstva“ za obnovu i razvoj preduzeća.

U daljem tekstu ćemo u kraćim crtama analizirati isustva posebno država u regionu i to bivših Republika SFRJ kao i to koja su to lica i pod kojim uslovima ostvaruju pravo na udeo od privatizacije društvenih i javnih preduzeća

U Republici Sloveniji, Zakon o privatizaciji pravnih lica u vlasništvu Fonda za razvoj Republike Slovenije za razvoj i obaveze Agencije Republike Slovenije za restrukturiranje i privatizaciju ("Službeni glasnik RS", br. 71/94, 57 / 95 i 30/98) određuje članom. 12 Unutrašnja raspodela akcija - "Fond će zaposlenima, bivšim zaposlenima i penzionisanim zaposlenima u pravnom licu privatizovanu u skladu sa ovim zakonom ponuditi u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, sa javnom ponudom, do 20% svih akcija pomenutog pravnog lica u vlasništvu Fonda "

Dalje, Zakon o privatizaciji preduzeća BiH („Službene novine Federacije BiH,“ br. 27/97, sa svim izmenama i dopunama) predviđaju sledeće: "Član 21. Svako lice koje je bilo državljanin bivše Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i imalo prebivalište na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine na dan 31. marta 1991.godine, a koje je navršilo 18 godina na dan stupanja na dan stupanja na snagu ovog zakona, ima pravo na opće potraživanje, odnosno certifikat iz osnova učešća u stvaranju i upravljanju imovinom u društvenom vlasništvu, u iznosu od 100 poena".

Stav.2 istog člana predviđa: "Broj poena za certifikat po osnovu općeg potraživanja iz stava 1. ovog člana uvećavaju se za 10 poena za svaku punu godinu staža osiguranja".

Ako podjemo od navedenih iskustava iz region i uredbe UNMIK 2003/13, dolazimo do zaključka da samo određena lica mogu ostvariti pravo na ideo od privatizacije dok svi ostali, a tu se pre svega misli na penzionisane radnike društvenih preduzeća, radnike koji su promenili poslodavca pre privatizacije, naslednici preminulih radnika, nemaju pravo na akcije od privatizacije, iako su u nekim situacijama te kategorije bile zaposlene od momenta osnivanja preduzeća i to u većini slučajeva i više od 3 godine kako je pomenutom uredbom UNMIK 2003/13 i propisano.

Page | 16

Sa aspekta ustavnog uređenja, osnovna načela, posebno čl.24 st.2 i st.3 Ustava Kosova* propisuju: "Niko se ne sme diskriminisati na osnovu rase, boje, pola, jezika, veroispovesti, političkog ili nekog drugog uverenja, nacionalnog ili društvenog porekla, veze sa nekom zajednicom, imovine, ekonomskog ili socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, ograničene sposobnosti ili nekog drugog ličnog statusa. 3. Načelo jednakosti pred zakonom ne sprečava sprovođenje i usvajanje privremenih mera, neophodnih za zaštitu i napredak prava pojedinaca i grupe koje nisu jednake. Takve mere se mogu sprovoditi samo do ostvarenja cilja radi kojeg su uspostavljene.".

Evropska konvencija o ljudskim pravima na sličan način definiše pojam diskriminacije u čl. 14 predviđa" Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status".

Takodje i Članom 1. protokola.1 Evropske konvencije o ljudskim pravima predviđeno je da :" Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava".

Koncept "imovine" u smislu člana 1. Protokola br. 1 EKLJP ima autonomno značenje koje je nezavisno od formalne klasifikacije "imovine" u domaćem pravu. Često se objašnjava da se koncept "imovine" vrlo široko tumači u praksi Suda jer ne obuhvata samo pravo vlasništva, već i celi niz prava vezanih za novac, kao što su prava koja proizlaze iz akcija, patenata, naknada koje odredi arbitraža, ustanovljeno pravo na mirovinu, pravo na rentu, pa čak i prava koja proističu iz poslovanja.

Na osnovu sve gore navedenog, jasno proizilazi da ova pitanja pogadaju ogroman broj ljudi i uživanje njihovih osnovnih ljudskih prava. Ona ne pogadaju samo lica srpske nacionalnosti već i lica albanske i drugih nacionalnosti. Rešavanje ovog pitanja je takođe od društvenog, političkog, ekonomskog i sociološkog značaja koji može imati dalekosežne efekte prema ogromnom broju ljudi.

Page | 17

Ovo pitanje je razmatrao i Ombudsman Kosova*, koji je primio određen broj žalbi od strane lica koja nisu obuhvaćena na listama radnika koji smatraju da imaju ideo u 20% od privatizacije, od kojih jednu grupnu žalbu sa 292 žalioca, bivših radnika DP "Ramiz Sadiku", koji se žale na diskriminaciju. Ombudsman, uzimajući u obzir veliki broj žalbi, kao i uslove utvrđene Uredbom UNMIK-a 2003/13, smatra da se ti uslovi trebaju revidirati.

5.1 Postupak ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije

Postupak u kojem interna raseljena lica ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije je regulisan Uredbom UNMIK 2003/13 "O promeni prava korišćenja zemljišta u društveno svojini" ali i pored ustanovljenog postupka, interna raseljena lica do ovog prava stižu kroz vrlo komplikovane postupke koji su vrlo često dugotrajni.

Nakon privatizacije subjekta, odnosno transformisanog društvenog preduzeća, liste radnika koji ostvaruju ovo pravo, odnosno pravo na ideo od 20% od privatizacije, sačinjavaju predstavnici zaposlenih u prodatom preduzeću a to je Unija nezavisnih sindikata sa sedištem u Prištini i predstavnici Agencije za privatizaciju koja je sprovela postupak privatizacije. Postupak osvarivanja prava na ideo od 29% od privatizacije je ustanoven i sprovodi se bez diskriminacije u bilo kom obliku. Međutim u praksi se došlo do podataka da je broj interna raseljenih lica koji su bili zaposleni u društvenom preduzeću koje je privatizovano a koji su ne našli na spiskovima radnika koji ovo pravo ostvaruju mali ili gotovo nikakav, ali se ne može argumentovano tvrditi da je ovo učinjeno sa namerom da se interna raseljena lica potpuno isključe iz procesa privatizacije.

Nakon objavljanja spiska zaposlenih, negde do polovine 2007. godine, tadašnja Kosovska Poverilačka Agencija, objavljivala spiskove zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije samo jednom, nakon čega su bivši zaposleni, odnosno u ovom slučaju interna raseljena lica mogla samo da podnesu žalbu Posebnoj komori Vrhovnog suda koja nekon prijema žalbe odlučivala o njihovom pravu da se na tom spisku nadju. Kao što je rečeno u prthodnom tekstu, odluke Posebne komore su bile konačne, obzirom da Posebna komora u

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

tom periodu nije imala drugi stepen, odnosno Žalbeno veće koje bi odlučivalo po žalbama na odluke koje je Posebna komora donela u prvom stepenu.

Kasnijim propisima, koji su izmenjeni, ustanovljena je obaveza Kosovske Poverilačke Agencije, da spisak zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% nekog privatizovanog preduzeća, objavljuje dva puta. Kosovska Poverilačka Agencija je nakon formiranja spiska zaposlenih, prvi put objavljivala takozvanu preliminarnu listu na koju su zaposleni i bivši zaposleni imali prava da u roku od 20 dana od objavljivanja preliminarne liste podnesu prigovor ili neku vrstu žalbe.

Nakon prijema žalbi, Kosovska Poverilačka Agencija je odlučivala po žalbama i nakon sprovedenog postupka je objavljivala konačne spiskove sa imenima zaposlenih ili bivših zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije. Nakon objavljivanja konačnog spiska zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije, takođe se ostavlja rok od 20 dana ali ovog puta za podnošenje žalbe Posebnoj komori Vrhovnog suda u Prištini.

Ovakav način objavljivanja spiska zaposlenih i mogućnost izjavljivanja žalbi po prvi put Kosovskoj Poverilačkoj Agenciji a potom i Posebnoj komori Vrhovnog suda je svakako doprinelo boljem položaju interna raseljenih lica u odnosu na položaj koji su imali pre 2006 godine kada je postojala samo mogućnost izjavljivanja žalbe Posebnoj komori na spisak zaposlenih koji je objavljivala Kosovska Poverilačka Agencija. Nakon uspostavljanja Žalbenog veća Vrhovnog suda u Prištini, praksa u ovim predmetima je i poboljšanja, posebno u delu ostvarivanja prava interna raseljenih lica.

Primera radi možemo navesti jedno od privatizovanih preduzeća iz Pećki i to društveno preduzeće DP "Metohija" iz Pećki kod koga je nakon privatizacije objavljen spisak zaposlenih sa svega 10% zaposlenih iz redova interna raseljenih lica. Nakon sporovedenog postupka, od ukupno 108 radnika na konačnom spisku se od tog broja našlo čak 66% lica sa statusom interna raseljenih lica.

6. Izazovi kod ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije

Page | 19

Tokom analize u prethodnom tekstu, dolazi se do zaključka da se imovinska prava interno raseljenih lica ne štite u dovoljnoj meri i da ova kategorija lica veoma teško ili u nekim slučajevima uopšte ne može ostvariti pravo na ideo od privatizacije društvenog preduzeća na Kosovu u kome su bili zaposleni u nekom trenutku ili do trenutka raseljenja zbog opšte poznate situacije na Kosovu* tokom 1999. godine.

Prema nekim procenama, u društvenim preduzećima na Kosovu do 1999. godine, bilo je zaposleno izmedju 50 000 i 60 000 ljudi sada sa statusom interno raseljenih lica što na Kosovu* što u Centralnoj Srbiji.

Pored spornog člana 10.4. Uredbe UNMIK-a 2003/13 koja u samom startu ograničava veliki broj interno raseljenih lica da učestvuju u raspodeli dobiti od privatizacije društvenih preduzeća na Kosovu*, tu je i niz drugih prepreka koje interno raseljena lica moraju da prevaziđu kako bi ovo pravo ostvarili.

Pre svega treba utvrditi trenutak kada je privatizacija realizovana, odnosno kada je transformisano preduzeće koje nekad bilo društveno a sada pod upravom Kosovske agencije za privatizaciju i prodato, odnosni privatizovano i kao takvo postalo vlasništvo investitora. Prema praksi Posebne komore Vrhovnog suda u Prištini, trenutak od kada počinje proces ostvarivanja prava zaposlenih i bivših zaposlenih na ideo od privatizacije, jeste trenutak zaključenja Ugovora o prodaji preduzeća izmedju Kosovske agencije za privatizaciju i investitora, odnosno kupca preduzeća. Ovo je vrlo bitno, obzirom da je u medjuvremenu od relizacije postupka prodaje bivšeg društvenog preduzeća do trenutka otpočinjanja postupka ostvarivanja prava zaposlenog ili bivšeg zaposlenog došlo do velikog proteka vremena, što rezultuje gubitkom prava lica koje je bez svoje volje moralo da napusti Kosovo* 1999. godine a time i svoje radno mesto. Na ovaj način od lica koje bi eventualno ostvarilo pravo na ideo od dobiti od privatizacije, lice je u medjuvremenu steklo uslov za penziju, zbog egzistencije je moralo da nadje drugo zaposlenje ili je nažalost preminulo, pa zbog skupa svih okolnosti ovo lice ili naslednici preminulog lica bivaju diskriminisani i kao takva gube sva vlasniška prava iz postupka privatizacije.

Drugi momenat jeste i samo obaveštavanje lica koja su zaposlena ili u nekom trenutku bila zaposlena u privatizovanom preduzeću. Tokom postupka, Agencija za privatizaciju je dužna da spisak zaposlenih koji ostvaruju pravo na raspodelu dobiti i pravo na žalbu objavi ne samo u dnevnim listovima koji izlaze samo na albanskom jeziku, već je obaveza bila

objavljivanje i dvenim novinama "Danas", "Kurir" i "Blic" u Centralnoj Srbiji kao i u podgoričkom listu "Vijesti", obzirom da je najveći broj interno raseljenih lica nakon 1999. godine došao u Srbiju a jedan deo se raselio sa Kosova* i u Crnu Goru. Većina interno raseljenih lica osporava način objavljivanja spiskova sa licima koja ostvaruju pravo na dobit od privatizacije i pravo na žalbu na taj spisak, putem gore navedenih dnevnih listova kao neadekvatan i da je često dolazilo do toga da se propuštaju rokovi odredjeni u oglasu. Kosovska agencija za privatizaciju spiskove zaposlenih koji ostvaruju dobit od privatizacije u Srbiji, u predmetima privatizacije koji se današnje vreme odvijaju, objavljuje u dnevnom listu "Danas". Ovakav način objavljivanja danas može imati argumente za i protiv toga da je ovo dobar način obaveštavanja, obzirom da drugi način ne postoji, međutim imajući u vidu o kakvoj se kategoriji lica radi, da su to lica koja su socijalno ugrožena, pojedina lica su narušenog zdravlja treba uzeti u obzir i pronaći alternativu oko obaveštavanja lica koja eventualno ostvaruju pravo na dobit od privatizacije a spadaju u kategoriju interno raseljenih lica. Isti je slučaj i sa objavljinjem na internet stranici Kosovske agencije za privatizaciju, pa se kao argument može i uzeti to da se ipak u većini slučajeva radi o starijim licima od kojih nisu svi u mogućnosti da poseduju opremu za pristup internetu a potom i veštine i vremena da svakodnevno prate dešavanja na web stranici Kosovske agencije za privatizaciju.

Page | 20

Još jedan u nizu problema sa kojima su se susretala interno raseljena lica u vezi ostvarivanja svojih prava iz privatizacije, jeste i nepostojanje poštanskog saobraćaja između Kosova* i Centralne Srbije. Zbog ovakvog nedostatka, odnosno nemogućnosti slanja pošte na Kosovo* iz Centralne Srbije, interno raseljena lica koj su i saznala da se vodi odredjeni postupak oko ostvarivanja prava na udeo od privatizacije njihovih preduzeća u kojima su bili zaposleni, nisu u mogućnosti da blagovremeno ili uopšte pošalju bilo kakvo izjašnjenje ili žalbu nadležnom organu na Kosovu*, zbog čega gube pravo da u kasnijim postupcima ostvare bilo koje pravo od privatizacije.

Tu je takođe prisutno i nepoznavanje propisa na Kosovu* koji regulišu ovu materiju, obzirom da se veoma mali broj pravnika, odnosno advokata iz Centralne Srbije susretao sa ovom materijom a i ne poznaje dovoljno postupak oko privatizacije i ostvarivanja prava na udeo od 20% od privatizacije.

Na kraju i posle čitavih 20 godina posle završenih sukoba na Kosovu*, izuzetno veliki broj interno raseljenih lica još ima problem sa bezbednošću na Kosovu* i nije spreman da lično ide na Kosovo* radi učestvovanja u postpcima, bilo oni vezani za probleme oko nepokretne

imovine koji do danas nisu rešeni već i problema ostvarivanja prava iz privatizacije, što dodatno otežava ovu kategoriju lica da ostvare svoja prava i učestvuju u postupcima radi ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije.

Page | 21

7. Primeri dobre prakse

I pored navedenih poteškoća koje interno raseljena lica imaju u postupcima radi ostvarivanja prava od privatizacije, odnosno raspodeli udela od 20% od privatizacije zaposlenim i bivšim zaposlenim u društvenim preduzećima koji su subjekti privatizacije, postoje i primeri dobre prakse iz kojih se vidi da samo uz pružanje adekvatne i stručne pravne pomoći, interno raseljena lica i pored dugotrajnih postupaka ipak mogu ostvariti svoja prava u pogledu vraćanja svoje imovine a posebno, čime se ovaj tekst i bavi, i ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizovanih preduzeća na Kosovu* u kojima su nekada bili zaposleni.

Od početka postupka privatizacije na Kosovu* pa do objavljivanja spiskova zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije, od ključne važnosti je postojanje neke vrste organizacije koja bi premostila sve probleme sa kojima se interno raseljena lica susreću i na adekvatan način pružila pravu i blagovremenu informaciju u cilju ostvarivanja prava interno raseljenih lica. Što se tiče dobrih primera, nakon uspostavljanja i finasiranja Projekata koji pružaju besplatnu pravnu pomoć, došlo je i do većeg broja uspešnih presuda od strane Posebne komore Vrhovnog suda u Prištini, a u korist interno raseljenih lica.

Primera radi, angažovanjem raznih stručnjaka iz navedenih oblasti došlo se i do primera uspešne prakse u ovim postupcima, što se može ilustrovati na primerima preduzeća koja su privatizovana i broja interno raseljenih lica koja su ovim postupcima ostvarila pravo na ideo od 20% od privatizacije. U slučaju društvenog preduzeća DP "Pećka pivara" iz Peći na preliminarnoj listi lista radnika koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od prihoda ostvarenog u postupku privatizacije objavljena je 15.08.2007. godine i sadržala je 521 radnika i u velikom broju nije činila interno raseljena lica koja su nekada bila zaposlena u njoj.

Tokom 2012. godine, Projekat besplatne pravne pomoći je u ime 118 radnika sa statusom interno raseljenih lica podneo žalbu na ovaku listu, što je rezultovalo i prvostepenom

presudom SCEL-09-0021 kojom je na konačnu listu dodato 181 radnik koji ostvaruje ovo pravo.

Dalje možemo spomenuti i DP "Fabriku šavnih cevi" Uroševac gde je preliminarnom listom obuhvaćeno 647 radnika. Angažovanjem Projekta besplatne pravne pomoći i donošenjem presude od strane Posebne komore Vrhovnog suda sa oznakom SCEL 11-0073 uključuje se još 267 radnika na osnovu argumenata da ti radnici nisu bili uključeni u listu zbog diskriminacije.

Page | 22

Postoji još niz primera dobre prakse, odnosno uključivanja velikog broja interna raseljenih lica na konačne spiskove zaposlenih ali nakon dugotrajnih postupaka pred Kosovskom agencijom za privatizaciju a potom i pred Posebnom komorom Vrhovnog suda u Prištini. Zbog ovakvih napora i pružanja adekvatne i besplatne pravne pomoći, Projekti koji se bave ovom problematikom su i pred Posebnom komorom Vrhovnog suda stvorili odredjenu praksu, zbog koje sada postupci u predmetima ostvarivanja prava na ideo od 20% traju dosta kraće a i samim korisnicima projekata je omogućeno da lakše ostvare svoja prava na Kosovu*.

8. Uloga i značaj Projekta besplatne pomoći u postupcima radi ostvarivanja prava bivših zaposlenih

Imajući u vidu probleme i poteškoće a koje su navedeni u tekstu, interna raseljena lica vrlo teško ostvaruju svoja elementarna prava u pogledu ostvarivanja prava na imovinu a obzirom da se ovaj tekst bavi problemom privatizacije, pokušaćemo da u kratkim crtama objasnimo ogromnu ulogu koju Projekat besplatne pravne pomoći interna raseljenim licima ima u pogledu ostvarivanja njihovih prava pred nadležnim institucijama na Kosovu*.

Posmatrajući potrebe interna raseljenih lica kroz prizmu socio-ekonomskih prilika, brojna istraživanja pokazuju da se radi o uglavnom marginalizovoj grupi koja i nakon 20 godina od raseljenja sa Kosova* nije u potpunosti integrisana u društvene tokove u Centralnoj Srbiji. Velika većina interna raseljenih lica živi na ivici siromaštva i nije u stanju da povrati imovinu koja je ostala na Kosovu* nakon raseljenja niti da učestvuje aktivno u ostvarivanju nekog prava na Kosovu* u koje izmedju ostalog spada i pravo na ideo od privatizacije preduzeća u kojima su interna raseljena lica bila zapošljena. U tom smislu se postavlja pitanje iz kojih sredstava bi interna raseljena lica finansirala advokate i plaćala troškove

postupka koji su veoma veliki ako se uzme u obzir činjenica da postupci ma Kosovu* traju po više godina.

Tokom 2008. godine, uz saradnju Vlade Republike Srbije i Evropske Unije, došlo je uspostavljanja Projekta besplatne pravne pomoći koji traje do danas a za cilj ima pomoć ovoj grupi lica da što lakše i brže uz skoro nikakav finansijski trošak dodje do svoje nepokretne imovine koju ima Kosovu* ili ostvari u slučaju privatizacije, pravo na isplatu dela od 20% od privatizacije preduzeća u kojima su nekada bili zaposleni a koja su morali da napuste iz razloga koji su opšte poznati.

Uloga Projekta besplatne pravne pomoći u ostvarivanju prava interna raseljenih lica je da kroz stručnu i efikasnu pomoć pomogne internu raseljenim licima da dodju do svoje imovine ili ostvare neko svoje pravo na Kosovu* uklanjajući prepreke koje su u ovom tekstu pobrojane a koje su internu raseljenim licima gotovo nepremostive.

Glavna uloga Projekta besplatne pravne pomoći može se podeliti u više komponenti.

Prva komponenta je nesmetan pristup informacijama. To znači da svako od lica koje ispunjava uslove za pružanje ovog vira pomoći ima jednako pravo da zatraži pomoć u jednoj od kancelarija Projekta, bez obzira na primanja, status, jezik ili uverenja, da bude tretiran dostojanstveno i s poštovanjem. Ljudima bi trebalo omogućiti da pronađu i pristupe informacijama o njihovim pravima na najefikasniji mogući način. Jednak pristup informacijama potrebno je omogućiti onima kojima je pomoć najpotrebnija jer imaju skromne prihode ili pripadaju ranjivim grupama zbog invaliditeta, socijalne isključenosti ili nekog drugog razloga.

Pružanje saveta građanima, posebno iz kategorije interna raseljenih lica, je vrlo značajno jer mogu pronaći slobodnu, ličnu, nezavisnu, poverljivu, profesionalnu i nepristranu organizaciju kojoj mogu verovati a sve u cilju ostvarivanja njihovih prava. U svakom slučaju korisnicima Projekta bi trebalo pružiti uslugu jednakog kvaliteta.

Što se tiče daljih komponenti, tu treba pomenuti i aktivnu pomoć korisnicima. Korisnici Projekta ne bi trebali biti prepušteni situacijama iz kojih ne znaju naći izlaz ili situacijama kada moraju svaki put kada im zatreba pravna pomoć celi proces počinjati ispočetka. Najispravniji pristup je taj da internu raseljenim licima omogućit da sva pitanja reše na jednom mestu uz pružanje adekvatne pomoći.

Kako bi ilustrovali ulogu Projekta besplatne pravne pomoći, možemo za primer uzeti postupak koji je započet skorijeg datuma a odnosi se postupak ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije DP "Amortizeri" Priština i ulogu oko ostvarivanja prava bivših

zaposlenih, odnosno interno raseljenih lica koje Projekat besplatne pravne pomoći zastupa u postupku. Nakon objavljivanja privremene liste zaposlenih koji ostvaruju pravo na ideo od 20% od privatizacije DP "Amortizeri" Priština, Projekat besplatne pravne pomoći je preuzeo spisak zaposlenih sa web stranice Kosovske agencije za privatizaciju i primetio da se na listi zaposlenih ne nalazi nijedno ime iz redova interno raseljenih lica. Nakon objavljivanja preliminarne liste, došlo je pripremnih radnji radi učestvovanja u postupku i velikog priliva poziva od strane klijenata, interno raseljenih lica, koja su nekada bila zaposlena u DP "Amortizeri" iz Prištine. Projekat je u ovom postupku u rad uzeo preko 300 predmeta interno raseljenih lica. Imajući u vidu komplikovane propise i postupke u pogledu ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije gde je potrebno interno raseljenim licima asistirati oko pisanja žalbi koje je potrebno potkrepliti odgovarajućim dokazima, ogleda se i ogromna uloga Projekta besplatne pravne pomoći, obzirom da zbog pobrojanih poteškoća(nedovoljno poznavanje propisa od strane pravnika i advokata u Centralnoj Srbiji, poteškoće oko komunikacije sa nadležnim organima na Kosovu itd.) pa postoji veliki rizik da interno raseljena lica ne ostvare prava pred nadležnim organima.*

Projekat besplatne pravne pomoći je tako organizovan da ima veoma razvijene mehanizme pružanja pravne pomoći. Projekat pruža pravnu pomoć interno raseljenim licima i drugim kategorijama korisnika preko šest projektnih kancelarija, kancelarija u Beogradu, Nišu, Kraljevu, Vranju a prisutan je i na Kosovu kroz dve partnerske organizacije sa kojima ima sporazume o saradnji. Ovakav vid organizovanja kancelarija, pruža klijentima mogućnost, da se kroz mrežu kancelarija koje pokrivaju celu teritoriju Srbije a posebno u mestima sa velikom koncentracijom interno raseljenih lica kao što su Beograd, Kraljevo i Niš, dodju bez imalo muke do pre svega prvih pravnih saveta a po potrebi i do ostalih vidova besplatne pravne pomoći.*

U kancelarijama, pravnu pomoć pruža stručno osoblje, posebno obučeno za pružanje pravne pomoći interno raseljenim licima i posebnim poznavanjem propisa i postupaka na Kosovu.*

Pravna pomoć se klijentima pruža od davanja pravnih saveta, preko pisanja podneska pa sve do direktonog zastupanja klijenata pred nadležnim organima i sudovima na Kosovu.*

Što se značaja Projekta besplatne pravne pomoći tiče, mora se uzeti u obzir činjenica da su Evropska Unija i Vlada Republike Srbije, prepoznali koliko su ovakvi mehanizmi u pružanju pravne pomoći interno raseljenih licima. Prema podacima UNHCR, Komesarijata za izbeglice Republike Srbije u Centralnoj Srbiji i ostalih organizacija koja se bave ovom problematikom, procenjeno je da je nakon 1999. godine u Centralnu Srbiju došlo preko

230.000 lica sa Kosova i interno se raselilo po Centralnoj Srbiji sa daljom tendencijom da ostane da živi u mestima raseljenja. Tek mali, neznatan broj interno raseljenih lica se vratio na Kosovo* nakon završetka sukoba na Kosovu*.*

Ovo podaci ukazuju na sistemski problem, odnosno ogromnu potrebu za daljim finasiranjem Page | 25 Projekata ovakve vrste i to u kontinuitetu u narednom periodu. U suprotnom, interno raseljena lica bi ostala bez bilo kakve vrste pomoći i postavlja se pitanje kako bi u daljem periodu bez postojanja ovako složenog i efikasnog mehanizma interno raseljena lica mogla da ostvare bilo koje pravo a usled brojnih prepreka o kojima je u ovom tekstu pisano.

Ukidanjem mehanizma besplatne pravne pomoći interno raseljenim licima bi doslovce rezultovalo, gubicima nepokretne imovine i drugih imovinskih prava interno raseljenih lica koja ona imaju na Kosovu a čija se vrednost meri u stotinama miliona eura. Zbog svega što je navedeno u ovom tematskom izveštaju i vredi rasmisliti o uspostavljanju trajnog finansiranja ovakvih Projekata, jer bi u suprotnom rezultat bio trajno osiromašenje i lišavanje prava na njihovu imovinu i stvaranje dodatnih socio-ekonomskih problema kao i dalju marginalizovanost ove grupe korisnika kao i gubitak imovine, trajni gubitak šanse za eventualni povratak u mesta porekla na Kosovo* i trajno kidanje veza sa mestima porekla iz kojih su se interno raseljena lica zbog poznatih okolnosti i raselila*

9. Zaključak

Iako se zadatak ovog tematskog izveštaja bio ostvarivanje prava na ideo od 20% od privatizacije koje ostvaruju interno raseljena lica, nužno je vezano i osvrnuti se na sve ukupni problem ostvarivanja prava na nepokretnu imovinu koja je vezana kao jedan od glavnih problema sa korisnicima iz kategorije interno raseljenih lica.

Pored zaključka a nakon analize celokupnog procesa privatizacije na Kosovo kao i ostvarivanja prava na ideo od 20% od privatizacije, mogu se izvući odredjeni zaključci ali i dati značajne preporuke u daljem radu i rešavanju problema interno raseljenih lica.*

Tokom izrade teksta, došli smo do zaključka da postupak privatizacije nije drugačije sproveden u donosu na ostala društva u tranziciji i da nijedno tranziciono društvo u potpunosti nije zaštitilo interes zaposlenih i bivših zaposleni, što je do nekle razumljivo, obzirom da su tranziciona društva imala potrebu brze transformacije iz ekonomija sa

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пружање правне помоћи и информација
неопходних за заштиту и остваривање права
интерно расељених лица, избеглица и повратника

Пројекат финансира
Европска унија

planskom privredom na ekonomije sa tržišnom privredom. Medutim, na Kosovu je došlo do specifične situacije, gde zaposleni ili bivši zaposleni nisu ili su sa ogromnim poteškoćama ostvarivali pravo na udeo od privatizacije preduzeća. Iako i danas ne postoji sistemsko rešenje za ovaj problem, preporuke su da je potrebno dodatno osnaživati u saradnji sa jednim od glavnih donatora i to Evropskom Unijom, dalje osnaživanje i jačanje kapaciteta Projekata besplatne pravne pomoći kao i jačanje svih aktivnosti na vraćanju imovine interno raseljenih lica kao i u okviru Projekata ove vrste u saradnji sa medjunardnim organizacijama koje deluju na Kosovu*, ostvariti kontinuirani monitoring stanja nepokretne imovine na Kosovu* a koja pripada interno raseljenim licima, obzirom da više od 30 % interno raseljenih lica nema uvid u stanje imovine na Kosovu*.*

Page | 26